Pääkirjoitus

Kotitalouksien ostovoima on korjautumassa – Suomen pitkän ajan haasteet ovat muuttuneet akuuteiksi

Suomen talous | 20.06.2023

Suomen Pankin tuoreen ennusteen mukaan Suomen talous supistuu tänä vuonna. Hidastuva, mutta yhä liian nopea inflaatio, kiristynyt rahapolitiikka ja heikko vientikysyntä painavat talouskasvua laaja-alaisesti. Taantuma on kuitenkin jäämässä lyhytaikaiseksi, ja inflaation hidastuminen luo vähitellen suotuisampia olosuhteita talouden kasvulle.

Viime vuoden kuluttajahintojen voimakas nousu heikensi kaikkien kotitalouksien ostovoimaa. Heikentyminen ei kuitenkaan kohdellut kaikkia kotitalouksia samalla tavalla. Nopea ja laaja-alainen kuluttajahintojen nousu koetteli pieni- ja keskituloisia hieman enemmän kuin hyvätuloisia, sillä eniten kallistuivat mm. elintarvikkeet ja asumisen hinta.

Korkomenojen nopea kasvu kohdistuu sen sijaan voimakkaimmin keski- ja hyvätuloisiin, joilla on suuria lainoja sekä euromääräisesti että suhteessa tuloihin. Toisaalta heillä on myös edellytyksiä tasata kulutustaan yli ajan. Tämä vaimentaa osaltaan ostovoiman heikkenemisen ja korkojen nousun vaikutuksia yksityiseen kulutukseen.

Myös työllisyystilanteen säilyminen hyvänä on tukenut kotitalouksien mahdollisuuksia selviytyä hintojen ja korkojen noususta. Hyvä työllisyyskehitys kannatteleekin taloutta edelleen niin meillä Suomessa kuin muualla Euroopassa. Työmarkkinat ovat pysyneet kireinä heikosta talouskehityksestä huolimatta, ja monilla aloilla yrityksillä on vaikeuksia löytää osaavaa työvoimaa.

Nimellisansioiden kasvu on jo nopeutunut ja on lähivuosina suhteellisen vauhdikasta. Inflaation hidastuessa nyt tiedossa olevat palkankorotukset ja etuuksien indeksitarkastukset palauttavat kotitalouksien reaalisen ostovoiman kasvuun jo kuluvana vuonna. Näin ollen, vaikka suomalaisten kotitalouksien reaalinen ostovoima heikkeni selvästi viime vuonna, pudotus korjaantuu kohtuullisen nopeasti.

Energiahintojen lasku on hidastanut inflaatiota selvästi jo alkuvuoden aikana. Toisaalta palkankorotukset ja vuokrien nousu ylläpitävät palveluinflaatiota, ja kulutustavaroiden ja palveluiden hintakehitystä mittaava pohjainflaatio hidastuu viiveellä.

Euroalueen kokonaisinflaatio oli toukokuussa 6,1 prosenttia. Myös rahapolitiikan kannalta tärkeä energian ja ruoan hinnasta puhdistettu pohjainflaatio on hienoisesti hidastunut, mutta oli toukokuussa edelleen reilusti yli viiden prosentin (5,3 %).

Suomessa sekä kokonaisinflaatio että pohjainflaatio on ollut jonkin verran hitaampaa kuin euroalueella keskimäärin koko vuoden 2021 lopulla alkaneen nopean inflaation jakson ajan. Suomessa kokonaisinflaatio oli toukokuussa 5,0 prosenttia ja pohjainflaatio 4,4 prosenttia.

Inflaation myös ennakoidaan hidastuvan Suomessa nopeammin kuin euroalueella keskimäärin. Ensi ja seuraavana vuonna (2024–25) se olisi Suomen Pankin ennusteen mukaan jopa alle 2 prosenttia.

Nopean inflaation jakson pitkittyminen on herättänyt keskustelun myös muista taustalla olevista tekijöistä. Yksi julkisuudessa huomiota saanut hypoteesi on se, että yritykset pyrkisivät hyötymään nopeasta inflaatiosta ja nostaisivat hintojaan omien voittojensa kasvattamiseksi, mikä osaltaan ruokkisi inflaatiota. Viime vuoden ennakkotietoja hyödyntävä Suomen talouden analyysi ei kuitenkaan viittaa siihen, että yritysten hinnoittelustrategiat olisivat viime vuoden aikana muuttuneet.

Liian nopea ja vaikeasti ennustettava hintakehitys vaikeuttaa sekä yritysten että kotitalouksien päätöksentekoa, mikä on haitallista talouden kehityksen kannalta. Korkojen nostolla varmistetaan hintavakaus, joka on myös kestävän talouskasvun ja korkean työllisyyden edellytys.

Tärkein ohjauskorko on nyt 3,5 prosenttia. Koronnostoilla estetään inflaation ryöpsähtäminen

hallitsemattomaksi ja reaalisen ostovoiman mureneminen. Näin pidetään yllä kestävän kasvun ja korkean työllisyyden vaatimaa talouden vakautta.

Korkopäätöksissä arvioidaan etenkin sitä, miten energian ja ruoan hinnasta puhdistettu pohjainflaatio kehittyy ja toisaalta, miten hyvin jo tehdyt rahapolitiikan päätökset vaikuttavat. Pohjainflaation on oltava selkeästi ja kestävästi laskusuunnassa ennen kuin lopetamme rahapolitiikan kiristämisen. Olemme siirtyneet rahapolitiikassa kokonaiskysyntää rajoittavalle alueelle, eikä meidän ole syytä poistua sieltä ennenaikaisesti, vaan toimia johdonmukaisesti inflaation vakauttamiseksi 2 prosentin tavoitteeseen keskipitkällä aikavälillä.

Työllisyyskehitys on koko Euroopassa nyt parempaa kuin vuosikymmeniin, mikä kannattelee taloutta myös meillä Suomessa. Kunhan jatkamme rahapolitiikassa johdonmukaisella linjalla niin pitkään kuin on tarpeen, voimme vakauttaa inflaation tavoitteeseen ilman rujoja kustannuksia taloudelle ja työllisyydelle.

Hintavakauden ohella toinen keskeinen vakaan talouden pilari on kestävä julkinen talous. Suomen julkinen talous on ollut lähes yhtäjaksoisesti alijäämäinen yli 15 vuoden takaisesta finanssikriisistä lähtien. Suomen Pankin viimeisin julkisen talouden ennuste ajoittuu kahden hallituskauden saumakohtaan. Tässä muuttumattoman finanssipolitiikan oletuksella laaditussa ennusteessa julkisen talouden alijäämä syvenee 3,6 prosenttiin ja julkisen talouden velkasuhde nousee 78,3 prosenttiin vuonna 2025.

Suomen julkisen talouden ongelmat ovat pitkälti rakenteellisia eikä niitä voi ratkaista kertaluonteisilla, lyhytvaikutteisilla toimenpiteillä. Hallitusohjelma pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin erityisesti mittavilla julkisen talouden sopeutustoimilla sekä työllisyyttä ja talouskasvua vahvistavilla rakenteellisilla toimilla.

Kestävällä tavalla hyvinvointia tukeva talouskasvu perustuu työn tuottavuuden kasvuun. Vaikka julkisen sektorin toimilla voidaan vaikuttaa yksityisen sektorin tuottavuuskehitykseen vain epäsuorasti ja viipeellä, tuottavuuskehityksen tukemisessa julkisella sektorilla on tärkeä rooli.

Tutkimusnäyttö puhuu sen puolesta, että innovaatiopolitiikassa julkisen sektorin tulisi yksittäisten hankkeiden sijaan keskittyä inhimillisen pääoman kasvattamiseen ja yksityisen sektorin toimintaedellytyksiä parantaviin laajoihin kokonaisuuksiin.

Yksi tällainen itsestään selvä kohde on korkeakoulutus ja perustutkimus. Tämä johtuu yhtäältä siitä, että yksityisen sektorin kannustimet investoida niihin ovat heikot ja toisaalta siitä, että niiden hyödyt ovat laaja-alaisia ja koituvat koko yhteiskunnan hyväksi – myös niiden yritysten ja toimialojen, joita ei vielä ole olemassa.

Asia on erityisen ajankohtainen Suomessa. Hallitusohjelmassa sitoudutaan T&K-rahoituslain tavoitteeseen nostaa T&K-menot neljään prosenttiin BKT:stä vuoteen 2030 mennessä. Nyt alkavan ja seuraavan hallituskauden haasteellinen tehtävä on pystyä kohdentamaan valtion T&K-rahoitus siten, että se tukee tuottavuuskehitystä ja kestävää talouskasvua. Onnistuminen määrittää osaltaan myös sitä, saadaanko yksityisen sektorin T&K-panostukset rahoituslain tavoitteen mukaiseen kasvuun.

Suomen Pankin pitkän aikavälin skenaarioiden perusteella väestön ikääntyminen ja nuorten koulutusasteen nousun pysähtyminen rajoittavat osaavan työvoiman saantia ja heikentävät talouden kasvupotentiaalia, kun inhimillinen pääoma supistuu.

Osallistumisasteen nousu on vielä toistaiseksi tukenut työllisten määrän kehitystä, vaikka työikäisen väestön määrä on kääntynyt laskuun. Väestörakenteemme muutos on niin merkittävää, että kasvun edellytyksiä on hyvin vaikeaa turvata ilman työperäisen maahanmuuton kasvua.

Suomeen työn perässä muuttavien määrä onkin kyllä kasvanut selvästi koronapandemiasta toipumisen myötä. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, että kansainvälisesti liikkuvat osaajat pystytään houkuttelemaan Suomeen. Jotta viime vuosien hyvä kehitys voi jatkua, resursseja sujuvan maahantulon varmistamiseksi ja kansainvälisen rekrytoinnin kehittämiseksi on tarpeen vahvistaa.

***

Uusi hallituskausi alkaa monella tavalla vaikeassa tilanteessa. Viime vuosina julkisen sektorin päätöksenteossa on jouduttu keskittymään useisiin ja uudenlaisiin haasteisiin vastaamiseen. Samalla Suomen pitkän aikavälin haasteet – julkisen talouden vahvistaminen ja kestävän talouskasvun edellytysten turvaaminen – ovat muuttuneet akuuteiksi.

Haasteisiin vastaaminen edellyttää isoja muutoksia, mutta ne ovat myös voimakkaasti sidoksissa toisiinsa. Hallitusohjelma luo pohjaa vahvistaa julkista taloutta ja kestävän talouskasvun edellytyksiä. Ilman kasvun eväiden vahvistamista – inhimillistä pääomaa ja yrittämisen dynamiikkaa – ei julkinen talouskaan pysy tasapainossa. Toisaalta ilman kestävää julkista taloutta myös kotitalouksien ja yritysten toimintaedellytykset heikkenevät käynnissä olevassa murroksessa.

Helsingissä 20. kesäkuuta 2023

Olli Rehn
Suomen Pankin pääjohtaja

Asiasanat

ennuste, inflaatio, julkinen talous, korot, kotitaloudet, kuluttajahinnat, työllisyys